

DIVERSÀRIUM

Text: **Joan Maria Minguet**

Brossa, la revolta incessant

Fa cent anys que va néixer Brossa. I ho celebrem. Per què? És aquest hàbit de commemorar fets culturals a partir de dates rodones, exactes. Estem tan avesats als costums culturals que ja ni ens preguntem si aquestes usances tenen algun sentit més enllà de l'ús que, d'aquestes solemnitats, en fan les institucions. Centenaris del naixement, centenaris de la mort, un quart de segle que es va publicar tal llibre... Sembla que només es pugui parlar de cultura d'una manera relacionada amb el temps passat, és a dir, amb la mort.

En aquest cas, pensar en la literatura de Brossa com a fet diacrònic, com a història. I és que la història, ja ho sabem, és excessivament generosa, ho permet tot; ella tot ho iguala o equalitza. La història sempre està disposada a enterrar el combat o la dissidència o la simple protesta. La història situa les accions del passat en un relat on tot són anotacions erudites, precisions terminològiques, notes a peu de pàgina que serveixen de coartada (allò que ha dit un altre) per encapsular i desarmar...

La història neutralitza. I roba. Com tots aquells lluitadors o tots aquells artistes que són col·locats en el museu com un mausoleu, propici per a la veneració, per al culte de l'art —de la història de la cultura— com una cosa sagrada, domesticada, submissa. Els lladres de la història volen obediència, volen control. Desposseeixen el passat de conflictes o els fagociten per tergiversar la realitat. No, la cosa és més enrevessada: parlen de conflictes d'un passat que presenten clos, irrepètible, com si ens en separés una cesura silenciosa.

Les dones i els homes del carrer som condemnats per jurats d'indoctes i tribunals de vells, com afirmava Joan Salvat-Papasseit: ells han marcat els rastres d'allò que hem de saber. Encara ho fan. Caldria posar fi a aquesta escissió o a aquest mínim comú denominador que vol aigualir la cultura compromesa amb el seu temps; que és la cultura compromesa, ras i curt. Hauríem d'estar atents a l'ús fraudulent (dolent) que tantes i tantes institucions culturals fan de l'art que es vol dissident, si

no revolucionari, fent veure que tot l'art, quan ha passat un cert temps, s'aigualeix en una mena de sediment on hi cap tot. Hauríem d'entendre que les reivindicacions de la cultura han de ser com les reivindicacions socials, això és, permanents, i que, en conseqüència, poden comportar sacrificis.

Brossa encara fa por

En el cas de Brossa, el robatori del compromís de la seva poesia encara pot ser més objectivament atziac. Perquè ja en els seus

Foto de capçalera: *Espanya 75*, 1975. Font: Fundació Joan Brossa.

País, 1988. Font: Fundació Joan Brossa.

temps hi havia persones que posaven l'èmfasi en la incomoditat que suposaven ell i la seva obra per a una generació obligada a la disciplina de l'antifranquisme. Entre d'altres, Joan Fuster, que l'any 1972 escriu en el seu llibre *Literatura catalana contemporània*: "Quan s'hagi esvaït la por a Brossa —dic: por— que paralitza els crítics d'avui, Brossa podrà ser explicat i admirat com Déu mana. Ara com ara, i malgrat tot, ja hem de considerar-lo com el gran poeta més pròxim: del pànic, de la ira, del fàstic innocent." Fuster s'estava referint, em sembla, a gent com Joaquim Molas o Josep M. Castellet, factòtums en la clandestinitat que dictaven allò que era útil o necessari i allò que no ho era. I la poesia de Brossa es trobava en aquest segon bloc, perquè el poeta i la seva obra no seguïen els camins de l'ordre; ni tampoc els camins de l'antiordre que marcaven els qui volien liquidar el règim dictatorial.

Ja m'hi he referit en altres ocasions: no és gens gratuït que Molas i Castellet haguessin bandejat Brossa en la seva antologia *Poesia catalana del segle XX* (1963), se suposa que des de criteris marxistes. L'antifranquisme orgànic reclamava un ordre (o un antiordre) gairebé tan dràstic com l'ordre del sistema que es volia ensulsiar. I Brossa i Fuster pertanyien a un seguit d'artistes i intel·lectuals (me'n venen al cap dos més, els cineastes Antoni Padrós i José María Nunes; n'hi havia d'altres en aquells temps) que miraven més enllà de les consignes de partit. No perquè no estiguessin en contra de la dictadura —ben al contrari—, sinó perquè entenien que l'art i la literatura havien de demostrar el seu compromís des de posicions contràries —o també contràries— als dogmes diguem-ne normatius.

La poesia de Brossa (com els assaigs de Fuster o el cinema de Nunes o de Padrós) creava incomoditat perquè el seu compromís amb la llibertat anava precedit d'un compromís amb la pròpia poesia.

*Ah! M'oblidava que un poema
no pot ser reduït a mercaderia:
per a la societat una cosa que no
entra en l'intercanvi de béns comercials
no té cap valor.*

Perquè hi havia autors, Brossa en la cúspide, que sabien que la primera revolta associada a la poesia ha de venir des de l'interior de la mateixa poesia. Vull dir que una poesia que no es qüestiona ella mateixa, que continua reproduint les formes i les categories de la tradició, no pot ajudar a qüestionar la societat. És clar que els camins per a aquesta revolta poètica, prèvia a la possible col·laboració en una revolta social, són diversos. Un, almenys un, d'aquests camins ens l'assenyala encara avui l'obra brossiana. Per a ell, la poesia —aquella concepció tan vasta del fet poètic que ell predicava— no havia de fixar-se en la visió subjectiva del poeta, aquell que canta el seu jo de manera hiperbòlica.

La seva poètica és paradoxal i per això feia (o fa) *por*: la base del seu llenguatge és popular, no fa servir un lèxic complex,

no administra paraules eufòniques, arcaïques, insòlites o desuètes. Aquest ús d'una llengua planera, però, es col·loca al servei d'una manera moderna d'entendre la poesia (i les arts escèniques i la visualitat i el cinema...):

*No es tracta de textos on ja hi ha hagut
una intenció poètica; m'interessen textos
neutres, funcionals, que jo puc convertir
en poètics pel fet d'haver-los triats.*

Una manera moderna d'entendre la poesia en la línia de les grans revoltes de les arts durant el segle XX; "la recerca d'un camí que el porti a una altra cosa, la recerca d'una porta de sortida", com definia el problema essencial de l'art actual João Cabral de Melo en el pròleg d'*Em va fer Joan Brossa* (1951). Avantguardista? Brossa deia que no és que ell fos avantguardista, sinó que els altres s'havien quedat en la rereguarda. Declaracions com aquestes formaven part del personatge públic que ell s'havia creat, ja ho sé. Però les màscares de l'artista, a banda de funcions adulatòries, també poden servir per empenyar. I el personatge Brossa molestava tant com la seva poesia en certs sectors culturals.

Aquesta manera moderna d'entendre la poesia la veiem, també, en el seu retorn a les essències estructurals del llenguatge, el verbal i el visual, la seva pregona insistència en l'alfabet com a clau de volta del recurs poètic. En això no és d'estranyar la seva, ni que sigui conjuntural, sintonia, a començaments dels anys setanta, amb els lleidatans Josep Iglésias del Marquet i Guillem Viladot. Igual que ells, especialment Viladot en la seva trajectòria com a poeta concret, Brossa ens ofereix un seguit d'obres en què l'abecedari català funciona o pot funcionar com un *kanji*, és a dir, com una grafia que, abans que representar, en l'ordre del llenguatge verbal, una exclamació, un objecte, una sensació o un concepte dels anomenats "universals", és estricta visualitat.

Per tant, en algunes de les seves obres públiques i poemes visuals i poemes objectes, l'abecedari, les lletres són, abans que res i només, lletres. En alguns poemes, Brossa juga amb l'alfabet, amb les lletres, com a signe visual, ja sigui per acumulació o per reducció, per jocs de sentit que, si no els captes, et quedes amb el pictograma pur. En última instància, l'ús visual que Brossa fa d'algunes lletres, de l'abecedari, posa el repte sobre la nostra mirada, en el lector o espectador. I això, a aquells "jurats d'indoctes i tribunals de vells", els d'abans i els d'ara, els costa d'assumir. Perquè, per als poetes i creadors de la tradició, el sentit ja ve donat per ells mateixos i no admeten cap interferència de la plebs. Que lluny d'aquell Brossa que diu:

*La boira ha tapat el sol
Us proposo aquest
poema. Vós mateix
en sou el lliure i necessari
intèrpret.*

Joan Brossa. Foto: Martí Gasull (font: Fundació Joan Brossa).

La revolta de Brossa va esvalotar els escenaris adormits, com el seu admirat Frègoli havia fet, segons Sebastià Gasch, tants d'anys abans. La poesia no és una, sinó que, com en Frègoli, ha de ser proteïforme. Com ho és en aquesta allargassada irradiació del fet poètic que suposa l'obra brossiana. I aquesta irradiació encara fa por o crea incomoditat, per més que les institucions ho dissimulin engegant centenaris per commemorar allò que no entenen.

Joan Brossa, poeta i autor del poema que figura en aquesta pàgina, certifica i garanteix que l'ha escrit fent servir el codi literari i que n'ha estat feta una sèrie limitada...

Llarga vida a la indisciplina rebel de l'obra de Joan Brossa.

Poema visual, 1970-1978. Font: Fundació Joan Brossa.